

Przewodniczący: prof. dr hab. Krzysztof Spalik

Instytut Biologii Ewolucyjnej
Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego
Centrum Nauk Biologiczno-Chemicznych
ul. Żwirki i Wigury 101, 02-089 Warszawa
e-mail: spalik@biol.uw.edu.pl

Warszawa, dn. 25.03.2021 r.

Szanowny Pan Edward Siarka, Sekretarz Stanu
Pełnomocnik Rządu ds. Leśnictwa i Łowiectwa

Szanowny Panie Ministrze,

Komitet Biologii Środowiskowej i Ewolucyjnej PAN apeluje o pilne podjęcie działań w celu zachowania najcenniejszych przyrodniczo lasów Puszczy Karpackiej. Należą one do ostatnich słabo przekształconych, rozległych kompleksów leśnych Polski południowo-wschodniej, a ze względu na ich walory przyrodnicze są jednymi z najcenniejszych, obok Puszczy Białowieskiej, obszarów leśnych Polski i środkowej Europy. Aby zapobiec utracie ich walorów przyrodniczych, konieczne są następujące działania:

- utworzenie sieci rezerwatów zabezpieczających najcenniejsze przyrodniczo obiekty na terenie planowanego Turnickiego Parku Narodowego, przedstawionych w projekcie Fundacji Dziedzictwo Przyrodnicze pod nazwą rezerwatu „Reliktowa Puszcza Karpacka” (Boćkowski i in. 2018);
- moratorium na prowadzenie cięć na terenie proponowanych rezerwatów: „Na stokach Dzikowej”, „Kiczora”, „Przełom Solinki pod Matragoną”, „Na stokach Falowej”, „Łopiennik”, „Okrąglik”, „Dziurkowiec”, „Rosolin”, „Przełom Sanu pod Tołstą”, „Las bukowy pod Obnogą”, „Przełom Wołosatego” (Klub 2016);
- wypracowanie kompromisu w zakresie udziału starych zamierających drzew oraz miąższości drzew martwych, jakie należy pozostawić w obszarach leśnych zidentyfikowanych jako stanowiska rzadkich i chronionych gatunków saproksylicznych oraz dzięciołów, uwzględniając próg 50 m³ miąższości martwych drzew/ha zgodnie z rekomendacjami Müller i Büttler (2010) oraz Lachat i in. (2013);
- zakaz budowania dróg leśnych i szlaków zrywkowych na nielicznych już obszarach wciąż bezdrożnych oraz zminimalizowanie negatywnego wpływu istniejącej sieci dróg na siedliska wzdłuż cieków wodnych.

Ochrona unikatowych lasów górskich jest wyrazem oczekiwań społecznych oraz wpisuje się w Europejską Strategię Bioróżnorodności 2030. W załączeniu przedstawiamy uzasadnienie ochrony naturalnych lasów Puszczy Karpackiej.

Apel został przyjęty na posiedzeniu plenarnym Komitetu w dniu 25 marca 2021 r.

W imieniu Komitetu Biologii Środowiskowej i Ewolucyjnej PAN

Krzysztof Spalik
Przewodniczący

O ochronę Puszczy Karpackiej

Wartość przyrodnicza Puszczy Karpackiej

Lasy Bieszczadów, Gór Turczańskich i Pogórza Przemyskiego, nazywane często Puszczą Karpacką, to unikatowy w skali Polski obiekt przyrodniczy. Znaczna część tamtejszych lasów ma charakter zbliżony do naturalnego – zachowane są tam enklawy drzewostanów różnowiekowych i różnogatunkowych ze znacznym udziałem starodrzewów. Dla obszaru Puszczy Karpackiej postulowano utworzenie parku narodowego oraz wielu rezerwatów przyrody (Boćkowski i in. 2018, Winnicki 2020).

Na wartości przyrodnicze Puszczy Karpackiej wpłynęło nałożenie się specyficznych czynników naturalnych i historycznych. Teren ten różni się od zachodnich Karpat występowaniem stosunkowo zasobnych gleb, co przekłada się na znaczny udział lasów liściastych. Przed drugą wojną światową obszar ten był gęsto zaludniony, a jego lasy były eksploatowane. Jednak ówczesna gospodarka leśna miała charakter ekstensywny, a w trudno dostępnych miejscach przetrwały lasy o charakterze naturalnym, w których zachowały się populacje wielu gatunków określanych jako puszczańskie, specyficznych jedynie dla lasów słabo przekształconych. Po drugiej wojnie światowej obszar ten został wyludniony, a lesistość terenu ogromnie wzrosła, głównie w wyniku sukcesji leśnej na gruntach porolnych. Dzięki temu dzisiejsze lasy na tym terenie osiągnęły większą zwartość i łączność krajobrazową, choć są też mocno zróżnicowane pod względem wieku drzewostanu. Lasy z najstarszym drzewostanem są dość mocno rozproszone. Wskutek trudnej dostępności terenu oraz małego zaludnienia gospodarka leśna w okresie powojennym była tu mniej intensywna niż na innych terenach Polski. Mozaika starych lasów i powstałych spontanicznie wtórnych drzewostanów, funkcjonująca w warunkach niewielkiej presji człowieka, tworzy krajobraz charakteryzujący się unikatowym w skali Polski nagromadzeniem przyrodniczego bogactwa (Affek 2011, Kozak i Kaim 2016).

Na terenie Puszczy Karpackiej stwierdzono występowanie gatunków świadczących o ciągłości siedlisk leśnych i ich puszczańskości, między innymi nadrzewnych gatunków mszaków (np. *Dicranum viride*) i porostów (np. *Parmotrema stuppeum* i *P. arnoldii*). Odnotowano tu też 14 gatunków chrząszczy chronionych – w tym 7 gatunków z załącznika II Dyrektywy siedliskowej EU: zagłębek bruzdkowany, biegacz Zawadzkiego, biegacz gruzełkowaty, zgniotek cynobrowy, ponurek Schneidera, nadobnica alpejska, pachnica dębowa – oraz ok. 50 gatunków wymienionych w polskiej czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych, w tym dwa uznawane dotąd za wymarłe w kraju, trzy krytycznie zagrożone, 7 silnie zagrożonych i 12 narażonych na wyginięcie (Pawłowski 2008, Buchholz i Melke 2018, Melke i Ciszewski 2020). Łącznie występuje tu ponad 60 gatunków charakterystycznych i 16 gatunków reliktowych dla lasów naturalnych. Obszar Puszczy Karpackiej jest obok Puszczy Białowieskiej najważniejszą krajową ostoją gatunków leśnych ściśle zależnych od obecności drewna martwych drzew. Obecność tych gatunków dobitnie świadczy o reliktowości fragmentów lasów karpackich (dotyczy to szczególnie obszaru projektowanego Turnickiego Parku Narodowego).

Teren Puszczy Karpackiej jest najważniejszą krajową ostoją dla szeregu ptaków leśnych, szczególnie gatunków borealno-górskich, w tym 14 gatunków wymienianych w załączniku I Dyrektywy ptasiej (Wilk i in. 2010, 2016). Na obszarze tym gniazduje m.in. połowa polskiej populacji orła przedniego, jedna trzecia populacji puszczyka uralskiego i dzięcioła trójpalczastego, jedna czwarta populacji muchołówki białoszyjej oraz jedna piąta populacji dzięciołów zielonosiwego i biało-grzbietego. Jednym z kluczowych miejsc występowania większości tych gatunków, poza Bieszczadzkiem Parkiem Narodowym, są tereny pogranicza Pogórza Przemyskiego i Gór Turczańskich.

Zagrożenia

Sytuacja Puszczy Karpackiej zmieniała się ostatnio zasadniczo. Zbudowano wiele dróg leśnych umożliwiających wjazd nawet największym pojazdom służącym do wywozu drewna oraz bardzo gęstą sieć szlaków zrywkowych (Affek i in. 2019). Spowodowało to wzrost intensywności cięć na obszarach, które wcześniej były zagospodarowane ekstensywnie lub pozostawały nieużytkowane. Drzewostany Puszczy Karpackiej są zagospodarowane głównie rębnią stopniową udoskonaloną, stosowaną powszechnie i na dużych obszarach, szczególnie w najstarszych drzewostanach. Ten typ rębni, choć zapewnia zachowanie ciągłości pokrywy leśnej i gwarantuje zróżnicowanie strukturalne oraz różnowiekowość drzewostanów, wymaga częstego wjazdu ciężkiego sprzętu do lasu i powoduje, że poszczególne wydzielania są wolne od cięć przez stosunkowo krótki czas (Affek i in. 2019). Ponadto, znacznie upośledza on naturalną dynamikę rozwoju drzewostanów, bo wiąże się z eliminacją dojrzałych, najstarszych drzew. Pociąga to za sobą utratę waloru dzikości, gdyż w cyklu mozaikowym rozwoju lasu skurczeniu ulega powierzchnia lasów z drzewostanem w fazie dojrzałej oraz terminalnej. Usuwanie najstarszych drzew nie tylko zubaża różnorodność krajobrazów leśnych, ale też stanowi zagrożenie dla obecnych na terenie Puszczy Karpackiej cennych gatunków, świadczących o ciągłości siedlisk leśnych i ich puszczańskości.

Prowadzenie cięć w starych drzewostanach skutkuje też zanikiem stanowisk szeregu gatunków leśnych – szczególnie tych zależnych od obecności drzew starych oraz mikrosiedlisk nadrzewnych (m.in. drewna martwych drzew). Dotyczy to przede wszystkim rzadkich i zagrożonych owadów saproksylicznych oraz dziuplaków (szereg gatunków ptaków, popielicowatych, nietoperzy, owadów). Usuwanie drzew starych wpływa także na możliwość gniazdowania ptaków drapieżnych. Wywóz pni drzew zasiedlonych przez owady saproksyliczne zagraża populacjom większości rzadkich i reliktowych gatunków. Dodatkowo stosy drewna oczekującego na odebranie stają się pułapką ekologiczną przyciągającą owady saproksyliczne (Jonsson i in. 2005). Zrywka drewna prowadzi do degradacji cieków, wpływając na występowanie szeregu chronionych gatunków wodnych: ryb, minogów, płazów, małży i owadów.

Niepokoje też skala przestrzenna oraz częstotliwość cięć. Czynności związane z tymi zabiegami mają negatywny wpływ na populacje gatunków wnętrza lasu, wrażliwych na zaburzenia i towarzyszące im okresowe, nieraz drastyczne zmiany warunków siedliskowych. Odradzanie się populacji gatunków leśnych wymaga nie tylko powrotu warunków do stanu sprzed zaburzenia, ale także odpowiednio długiego czasu na migrację i osiedlenie się lub wzrost liczebności. Duża częstotliwość cięć szanse na to przekreśla.

W kontekście zagrożeń wynikających z globalnych zmian klimatu i związanej z nimi potrzeby pilnego podjęcia działań adaptacyjnych, szczególnego znaczenia nabiera też Puszcza Karpacka jako obszar retencji wody oraz rezerwuar węgla organicznego. Pod względem hydrologicznym teren Puszczy Karpackiej reguluje stany wód, a także bezpieczeństwo powodziowe Wisły i jej górnych dopływów. Lasy naturalne stanowią niezwykle pojemny rezerwuar wody, który retencjonuje ją po okresach opadów i przywraca do lokalnego obiegu. Ta funkcja jest bardzo szybko tracona wskutek wycinki drzew, a zwłaszcza zrywki drewna. Drogi zrywkowe, w tym budowane ostatnio drogi utwardzone, wyposażone w rowy odwadniające, drastycznie przyspieszają spływ wody ze stoków górskich, uniemożliwiając jej retencję w glebie. Skutkiem tego przyspieszonego spływu są gwałtowne wezbrania w dolinach potoków górskich i niższych częściach zlewni, zwiększające zagrożenie powodziowe w nadrzecznych miejscowościach (Affek 2019). Równie ważnym skutkiem zmniejszonej retencji wody w górach będą pogłębiające się susze hydrologiczne w dorzeczu górnej Wisły, wynikające z malejącego w okresach bezdeszczowych zasilania górskich strumieni.

Cytowana literatura

- Affek, A., 2014. Landscape continuity versus landscape transformation: a case study in the Wiar River catchment, Polish Carpathians (1780-2000). *Problemy Ekologii Krajobrazu*, 30(30).
- Affek, A., 2019. Wpływ gospodarki leśnej na terenach górskich na wybrane elementy środowiska – aktualny stan wiedzy. *Przegląd Geograficzny*.
- Affek, A.N., Gerlée, A., Sosnowska, A. and Zachwatowicz, M., 2019. Oszacowanie skali wpływu pozyskiwania drewna na wybrane elementy środowiska we wschodniej części polskich Karpat Estimating the impact of logging on selected elements of the environment in the eastern part of the Polish Carpathians. *Przegląd Geograficzny*, 91(1), pp.83-106.
- Boćkowski M., Bara I., Michalski R. (red.). 2018. Projektowany Turnicki Park Narodowy – stan walorów przyrodniczych w 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórzu Karpackim. Nowosiółki Dydyńskie: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze.
- Buchholz L., Melke A. 2018. Owady chrząszcze Coleoptera. [w:] Boćkowski M., Bara I., Michalski R. (red.). 2018. Projektowany Turnicki Park Narodowy – stan walorów przyrodniczych w 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórzu Karpackim. Nowosiółki Dydyńskie: Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze.
- Jonsson, B.G., Kruys, N. & Ranius, T. 2005. Ecology of species living on dead wood – Lessons for dead wood management. *Silva Fennica* 39(2): 289–309.
- Klub P. 2016. Potrzeba ochrony rezerwatowej Puszczy Karpackiej w 15 nadleśnictwach południowo wschodniej Polski. *Przegląd Przyrodniczy XXVII*: 65-81
- Kozak J., Kaim D. (red.). 2016. *Forecom Podręcznik użytkownika*. Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Kramarz P., Pociask M., Michalski R. (red.).2020. Charakterystyka przyrodnicza obszaru otuliny Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Wydawnictwo Papirus, Jarosław. pp. 389-398.
- Krzemiński W., Pawłowski J., Walasz K., Sura P., Wytwer J., Sterzyńska M., Palaczyk A., Dyduch A., 1993. Fauna. Cz. 1. W: Turnicki Park Narodowy. Turnicki Park Narodowy w polskich Karpatach Wschodnich. Dokumentacja projektowa. Polska Fundacja Ochrony Przyrody Pro Natura, Kraków: 155–171.
- Lachat, T., Bouget, C., Bütler, R., & Müller, J. 2013. Deadwood: quantitative and qualitative requirements for the conservation of saproxylic biodiversity. In D. Kraus & F. Krumm (Eds.), *Integrative approaches as an opportunity for the conservation of forest biodiversity* (pp. 92-102). European Forest Institute.
- Melke A., Ciszewski T. 2020. Owady – Chrząszcze Coleoptera. [w:] Kramarz P., Pociask M., Michalski R. (red.).2020 Charakterystyka przyrodnicza obszaru otuliny Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Wydawnictwo Papirus, Jarosław. pp. 389-398.
- Müller, J., Bütler, R. 2010. A review of habitat thresholds for dead wood: a baseline for management recommendations in European forests. *European Journal of Forest Research* 129:981–992.
- Pawłowski J. 2008. Reliktowe chrząszcze Coleoptera „Puszczy Karpackiej”. *Roczniki Bieszczadzkie*. 16: 317–324.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.) 2010. *Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*. Wyd. OTOP
- Wilk T., Bobrek R., Pępkowska-Król A., Neubauer G., Kosicki J.Z. (red.) 2016. *Ptaki polskich Karpat – stan, zagrożenia, ochrona*. OTOP, Marki.
- Winnicki T. 2020. Historia utworzenia i powiększenia Bieszczadzkiego Parku Narodowego z otuliną oraz postulaty na przyszłość. [w:] Kramarz P., Pociask M., Michalski R. (red.).2020 Charakterystyka przyrodnicza obszaru otuliny Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Wydawnictwo Papirus, Jarosław. pp. 389-398.